

การสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การพัฒนาธุรกิจชุมชน กลุ่มแม่น้ำท่าจีน กลุ่มภาคกลางตอนล่าง 1
กรณีศึกษา ชุมชนบ้านบางแม่หม้าย

วันที่รับบทความ	: 20/03/62
วันแก้ไขบทความ	: 11/05/63
วันที่ตอบรับบทความ	: 22/06/63

อารยา เกียรติก้อง¹
กมลศักดิ์ วงศ์ศรีแก้ว¹
ปิยวัฒน์ เกียรติก้อง²

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาบริบทชุมชนบ้านบางแม่หม้าย ผลิตภัณฑ์ชุมชน ผู้ทรงภูมิปัญญา การถ่ายทอดและสืบทอดภูมิปัญญาการทำผลิตภัณฑ์ไม้กวาดไยมะพร้าวสู่การพัฒนาธุรกิจ มีวิธีการดำเนินการวิจัยที่บ้านบางแม่หม้าย ตำบลบางใหญ่ อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรีโดยรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสังเกตการณ์ทั้งแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ การสัมภาษณ์เกี่ยวกับภูมิหลังของชุมชน การเรียนรู้ร่วมกันระหว่างคณะนักวิจัยและชุมชนในประเด็นภูมิปัญญาการทำผลิตภัณฑ์ไม้กวาดไยมะพร้าว รวมถึงการทำแผนที่ชุมชนและใช้เทคนิคการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ผู้ให้ข้อมูลหลักได้แก่ ผู้ทรงภูมิปัญญา 4 ท่าน ผู้สืบทอดภูมิปัญญาจำนวน 9 ท่าน นักวิชาการในท้องถิ่น 3 ท่าน ผู้นำท้องถิ่น/ผู้ประกอบการจำนวน 4 แห่ง

ผลการวิจัยพบว่า บริบทของชุมชนเป็นวิถีชีวิตที่เรียบง่ายสงบตามธรรมชาติ ทำการผลิตผลิตภัณฑ์ไม้กวาดไยมะพร้าวถือว่าผลิตภัณฑ์ที่สะท้อนอัตลักษณ์มีความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนบ้านบางแม่หม้ายและได้มีการแจ้งข้อมูลทางภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย ประเภทองค์ความรู้ของกลุ่มบุคคลท้องถิ่น สาขาการผลิตผลิตภัณฑ์จากวัสดุเหลือใช้ ในชื่อ “ไม้กวาดร้อยปีบางแม่หม้าย” ไว้กับกรมทรัพย์สินทางปัญญาที่กบ 38 ผู้ทรงภูมิปัญญาในชุมชนได้สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ โดยแต่ละท่านทำมาประมาณ 40 ปีขึ้นไป ในปัจจุบันได้ถ่ายทอดให้เยาวชนและผู้สนใจด้วยการเป็นวิทยากรให้กับหลักสูตรท้องถิ่นการทำไม้กวาดไยมะพร้าวเพื่อสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การพัฒนาธุรกิจชุมชน จากการวิเคราะห์ความได้เปรียบของกลุ่มไม้กวาดไยมะพร้าวบ้านบางแม่หม้าย มาจากการที่ผู้ผลิตได้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษมาอย่างยาวนานและยังคงมีการสืบทอดภูมิปัญญาอย่างต่อเนื่องเมื่อเปรียบเทียบกับผู้ผลิตรายอื่น ตามรายชื่อผู้ที่ได้รับการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน มผช.441/2547 ในช่วงปี 2548-2556 ไม้กวาดไยมะพร้าวมีผู้ผลิตใน 3 จังหวัด มีความแตกต่างกันและเมื่อวิเคราะห์หาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค พบว่าผลิตภัณฑ์มีจุดแข็งเพราะมีความเอกลักษณ์ที่ถ่ายทอดภูมิปัญญาของชุมชนได้อย่างชัดเจนมีการสืบทอด มาจากบรรพบุรุษ ยังคงความเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ใช้วัสดุและอุปกรณ์ส่วนใหญ่ที่หาได้ภายในชุมชนและเป็นวัสดุธรรมชาติ อีกทั้งการสืบทอดภูมิปัญญาการทำไม้กวาดของชุมชนสามารถพัฒนาต่อไปได้ในรูปแบบของธุรกิจที่มีลักษณะการผลิตตามคำสั่งซื้อได้ และรอการสร้างผู้สืบทอดผู้ภูมิปัญญารุ่นใหม่ขึ้นมาแทน ในปัจจุบันมีการทำไม้กวาดไยมะพร้าวตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการดำรงชีวิต ทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้นจากการทำอาชีพเสริมหลังจากการทำนา

คำสำคัญ ภูมิปัญญาท้องถิ่น การสืบทอดภูมิปัญญา บ้านบางแม่หม้าย ไม้กวาดไยมะพร้าว

¹ อาจารย์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี E-mail: araya.g@dru.ac.th

² ผู้กำกับฝ่ายสนับสนุนการเรียนการสอน ศูนย์บริการการศึกษา โรงเรียนนายร้อยตำรวจ

Local Wisdom Inheritance to the Development of Tha Chin River Community Business, the Lower central Province Cluster 1 A case study of Bangmaemai community

received : 20/03/62

revised : 11/05/63

accepted: 22/06/63

Araya Giatgong¹

Kamolsak Wongsrikweak¹

Piyawat Giatgong²

Abstract

The objective of this research was to study Bangmaemai community context, its products, local wisdom experts, transferring coconut fiber brooms and wisdom inheritance in producing the brooms to develop the community business. The research was conducted at Bangmaemai community, Bangyai subdistrict, Bangplama district, Suphanburi province using participant and non-participant observations; formal and informal interviews about the background of the community, the collaborative learning among the researchers and the community about the wisdom of coconut fiber broom including community's map and SWOT analysis. The main informants consisted of 4 wisdom experts, 9 coconut fiber broom inheritors, 3 academics, and 4 local leaders/entrepreneurs.

The results of the research showed that the community context was a simple, peaceful natural way of life. Coconut fiber broom products were considered products that reflected the identity unique to Bangmaemai community and Thai local wisdom. The brooms were registered Thai local wisdom with knowledge type of the local groups, in the field of producing waste products under the title "100-year broom of Bang Mae Mai" with the Department of Intellectual Property, Kor Por 38. The local wisdom experts inherited the knowledge from their ancestors. Each of them had been making brooms for over 40 years. At present, they transferred the knowledge to young people and those who were interested by being experts on the local curriculum of making coconut fiber brooms in order to inherit local knowledge to develop community businesses.

From the analysis of advantages of Bangmaemai coconut fiber brooms, the manufacturers inherited the knowledge from their ancestors for a long time and still continuously passed on the wisdom, comparing to other manufacturers according to the name list of people who received the Community Product Standard Certification Mor Por Chor441/2547 during 2005-2013. The coconut fiber brooms were manufactured in 3 provinces with differences. When analyzing for SWOT, it was found that the products had strengths because of their uniqueness, the transfer of the wisdom in the community from ancestors, and the products being made from local and natural materials. Moreover, the succession of broom making wisdom in the community can be continuously developed in the form of business of manufacturing according to the purchase order. Wisdom should be inherited to the new generation. Currently, making the brooms, following the sufficient economy for living, leads to an additional income from extra work after rice farming.

Keywords: Local Wisdom, Wisdom Inheritance, Bang Mae Mai and bCoconut Fiber Brooms

¹ Lecturer Faculty of Management Science, Dhonburi Rajabhat University E-mail: araya.g@dru.ac.th

² Superintendent of Supporting Sub-division Education Supporting Division Education Service center, Royal Police Cadet Academy

บทนำ

บ้านบางแม่หม้ายเป็นชุมชนเก่าแก่อายุนับร้อยปีในลุ่มแม่น้ำท่าจีน อดีตเป็นชุมชนที่ใหญ่และมีความเจริญรุ่งเรืองทางประเพณีวัฒนธรรม ตั้งอยู่บริเวณที่ราบลุ่มทางตอนใต้ของเมืองสุพรรณ ในเขตอำเภอบางปลาม้า ที่มีกลุ่มบ้านทรงไทยโบราณกว่า 100 หลัง ล้อมรอบด้วยบรรยากาศแบบชนบท เป็นธรรมชาติ ท้องทุ่งรวมถึงเป็นชุมชนที่ยังคงรูปแบบและวิถีชีวิตดั้งเดิมในอดีตไว้ได้อย่างน่าชมและน่าสัมผัสถึงความเป็นอยู่ของคนในชนบทจากบรรพบุรุษจนถึงปัจจุบัน ชุมชนบ้านบางแม่หม้ายมีชีวิตที่เรียบง่ายสงบตามธรรมชาติ มีเสน่ห์และเป็นเอกลักษณ์ตามวิถีของคนไทยในสมัยดั้งเดิมจนถึงทุกวันนี้ ด้วยการประกอบอาชีพที่ผูกพันเกี่ยวพันกับธรรมชาติรอบตัวจากการทำเกษตรกรรม ทำนา และมีอาชีพเสริมอย่างเช่น หัตถกรรมจักสาน ทอเสื่อ ไม้กวาดไยมะพร้าว ขนมหวานโบราณ น้ำพริกชนิดต่าง ฯลฯ จึงเป็นรูปแบบการใช้ชีวิตแบบพอเพียง ด้วยความขยันขันแข็งบวกกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

นอกจากนี้ยังพัฒนาศักยภาพชุมชนตามบริบทของพื้นที่ทั้งการอนุรักษ์ พื้นฟูทรัพยากรทางธรรมชาติ วัฒนธรรม วิถีชุมชนแบบไทย และมีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อให้ข้อมูลกับคนภายนอกได้เรียนรู้เรื่องราวและวัฒนธรรมของชุมชนบ้านบางแม่หม้าย อีกทั้งสถานที่ยังสะท้อนความเป็นหมู่บ้านเก่าแก่มั่นคงคือ วัดอาน ซึ่งเป็นวัดที่สร้างสมัยอุทอง มีอายุกว่า 300 ปี เพื่อสักการะหลวงพ่ोजันทรังษี พระพุทธรูปปางสวดมนต์ ที่เล่ากันว่าศักดิ์สิทธิ์มาก ทำให้มีผู้ศรัทธา รวมถึงนักท่องเที่ยวเดินทางมาบ้านบางแม่หม้ายอยู่ตลอด ทำให้ผลิตภัณฑ์ชุมชนซึ่งมีเอกลักษณ์เฉพาะได้รับความสนใจ เพราะผลิตภัณฑ์ชุมชนบ้านบางแม่หม้ายส่วนใหญ่เป็นประเภทงานหัตถกรรมที่ชาวชุมชนทำในช่วงที่ว่างเว้นจากการทำนา เพื่อให้มีรายได้เสริมในการเลี้ยงดูครอบครัว จึงทำให้ผลิตภัณฑ์มีความโดดเด่น ที่มีผู้ผลิตจำนวนมากหรือแทบจะกล่าวได้ว่าเป็นแหล่งผลิตในไม่กี่แห่งที่ทำได้ คือ ผลิตภัณฑ์ชุมชนไม้กวาดไยมะพร้าว จากข้อมูลของสำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม ณ 30 สิงหาคม 2557 รายชื่อผู้ที่ได้รับการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน มผช. 441/2547 ไม้กวาดไยมะพร้าว มีเพียงไม่กี่กลุ่มที่ทำการผลิตอยู่ประมาณ 3 จังหวัด ได้แก่ อำเภอทับสะแก และกิ่งอำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี และอำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี ทั้งหมดประกอบด้วยกลุ่มดังนี้ 1 กลุ่มสตรีสหกรณ์พัฒนาประชากร 2 กลุ่มหัตถกรรมพื้นบ้านไม้กวาดไยมะพร้าว 3 ชุมชนกลุ่มส่งเสริมการจัดทำไม้กวาด 4 กลุ่มผลิตไม้กวาดไยมะพร้าว 5 กลุ่มอาชีพจัดทำไม้กวาดนาหูกวาง ที่จดทะเบียนรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ไม้กวาดไยมะพร้าว (กระทรวงอุตสาหกรรม สำนักงานมาตรฐานอุตสาหกรรม, 2557)

ผลิตภัณฑ์ชุมชนไม้กวาดไยมะพร้าว มีเอกลักษณ์ที่ไม่เหมือนไม้กวาดทั่วไปที่สามารถหาซื้อได้ทุกที่ เนื่องจากการผลิตจำเป็นต้องใช้ทักษะ ความชำนาญและเชี่ยวชาญเฉพาะ ขณะเดียวกันผู้ผลิตต้องมีความอดทน ความละเอียดถี่ถ้วน อีกทั้งต้องใจเย็นที่จะทำในแต่ละขั้นตอน เพราะวัสดุที่นำมาใช้จะต้องจัดทำเองเกือบทั้งหมด ตั้งแต่ขั้นตอนแรกจนถึงประกอบเสร็จเป็นไม้กวาดหนึ่งด้าม กลุ่มหัตถกรรมพื้นบ้านไม้กวาดไยมะพร้าวบ้านบางแม่หม้ายมีการผลิตมาอย่างช้านาน จึงเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนที่น่าสนใจศึกษาเพื่ออนุรักษ์ให้เกิดการผลิตอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน เพราะเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ดังนั้นจึงเป็นกลุ่มผู้ผลิตที่ผู้สูงอายุเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งเป็นผู้ได้รับการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นจากรุ่นสู่รุ่นและผู้ผลิตกลุ่มนี้ก็กำลังเป็นผู้ที่ถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นให้กับผู้ที่สนใจจึงเรียกได้ว่าเป็น ครูภูมิปัญญา ท้องถิ่น การผลิตไม้กวาดไยมะพร้าว เพราะมีบทบาทและทำหน้าที่ถ่ายทอดและสืบสานภูมิปัญญาทั้งการศึกษาในระบบ นอกระบบ และมีบทบาทสำคัญในการจัดการเรียนรู้ให้แก่คนใน ชุมชน เพื่อเผยแพร่ความรู้ช่วยให้ภูมิปัญญาอันมีค่าของท้องถิ่นได้รับการสืบทอดและพัฒนาต่อไป ภูมิปัญญาการผลิต ไม้กวาดไยมะพร้าว นั้นจัดได้ว่าเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในกลุ่มภูมิปัญญาด้านการประกอบอาชีพในท้องถิ่น ที่ใช้ทักษะและประสบการณ์ (กรมวิชาการ กองวิจัยทางการศึกษา, 2542, หน้า 30-46)

จากที่กล่าวมาบ้านบางแม่หม้ายมีวิถีชุมชนที่เรียบง่าย เมื่อเวลาผ่านไปภูมิปัญญาบางอย่างอาจสูญหายไปตามกาลเวลา ทั้งนี้เนื่องจากขาดผู้สืบทอดหรือบทบาทหน้าที่ของภูมิปัญญานั้น ๆ ไม่สามารถตอบสนองวิถีชีวิตประจำวันที่เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสเศรษฐกิจและสังคมอย่างรวดเร็ว ดังนั้นการผลิตไม้กวาดไยมะพร้าวซึ่งต้องใช้เวลาในกระบวนการผลิตนานมาก จึงเป็นสาเหตุทำให้ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นเริ่มหายไป เนื่องจากคนรุ่นหลังไม่ได้มีการพัฒนาต่อและไม่ได้ให้ความสำคัญกับผลิตภัณฑ์เก่าแก่ จึงทำการผลิตได้น้อยมากและแทบจะกล่าวได้ว่าเป็นแหล่งที่ผลิตไม้กวาดไยมะพร้าวแห่งเดียวของประเทศ

จากการบ้านบางแม่หม้ายเป็นชุมชนที่ได้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทำไม้กวาดไยมะพร้าวมาจากบรรพบุรุษมาอย่างยาวนานกว่า 100 ปี และยังคงมีการสืบทอดภูมิปัญญามาอย่างต่อเนื่อง ทำให้มีเกิดการอนุรักษ์ภูมิปัญญาชุมชนไม่ให้สูญหาย เพราะจากการที่มีผู้ทรงภูมิปัญญาของชุมชนทำการผลิตไม้กวาดไยมะพร้าวพร้อมถ่ายทอดให้ผู้สนใจและเป็นวิทยากรให้โรงเรียนบางแม่หม้ายและโรงเรียนบางแม่หม้ายรัฐราษฎร์ในหลักสูตรท้องถิ่น รวมถึงการก่อตั้งกลุ่มหัตถกรรมพื้นบ้านไม้กวาดไยมะพร้าวบ้านบางแม่หม้ายเพื่อเป็นอาชีพเสริมให้คนในชุมชน ทั้งนี้ไม้กวาดไยมะพร้าวยังไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม เนื่องจากเป็นผลิตภัณฑ์ที่ทนโดยหนึ่งด้ามสามารถใช้ได้เป็นระยะเวลามากกว่า 10 ปี จะเห็นได้ว่าทั้งการอนุรักษ์ภูมิปัญญาชุมชนการสร้างรายได้เสริมและเป็นผลิตภัณฑ์ที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม จึงเป็นเหตุผลให้คณะผู้วิจัยสนใจศึกษาการถ่ายทอดและการสืบทอด ภูมิปัญญาการทำผลิตภัณฑ์ไม้กวาดไยมะพร้าวสู่การพัฒนาธุรกิจชุมชนบ้านบางแม่หม้ายเพราะเป็นแนวคิดธุรกิจชุมชนมีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาคนรวมทั้งไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาบริบทชุมชนบ้านบางแม่หม้าย ตำบลบางใหญ่ อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี ผลิตภัณฑ์ไม้กวาดไยมะพร้าว ผู้ทรงภูมิปัญญา การถ่ายทอดและการสืบทอด ภูมิปัญญาการทำผลิตภัณฑ์ไม้กวาดไยมะพร้าวสู่การพัฒนาธุรกิจชุมชน

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัยที่บ้านบางแม่หม้าย ตำบลบางใหญ่ อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี โดยผู้ให้ข้อมูลหลัก (key performance) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและ วิธีการรวบรวมข้อมูล ดังนี้

ประชากร/กลุ่มตัวอย่าง

ผู้ให้ข้อมูลหลัก (key performance) คณะผู้วิจัยเลือกผู้ให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องและมีความสัมพันธ์กับประเด็นหลักของการวิจัย ประกอบด้วย

1. ผู้ทรงภูมิปัญญาจำนวน 4 ท่าน โดยมีหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกคือ (1) ทำไม้กวาดไยมะพร้าวมา 40 ปีขึ้นไป (2) เป็นผู้ที่อยู่อยู่ในชุมชนบ้านบางแม่หม้าย (3) เป็นผู้ถ่ายทอดการทำไม้กวาดไยมะพร้าว
2. ผู้สืบทอดภูมิปัญญาการทำผลิตภัณฑ์ไม้กวาดไยมะพร้าวจำนวน 9 ท่าน โดยมีหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกคือ (1) เป็นผู้ที่อยู่อยู่ในชุมชนบ้านบางแม่หม้าย (2) เป็นผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดจากผู้ทรงภูมิปัญญาภายในชุมชน (3) เป็นผู้ที่ทำไม้กวาดทางมะพร้าวเป็นอาชีพเสริมมากกว่า 3 ปี
3. นักวิชาการในท้องถิ่น จำนวน 1 ท่าน โดยมีหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกคือ (1) เป็นนักวิชาการที่ปฏิบัติหน้าที่อยู่ที่พื้นที่ชุมชนบ้านบางแม่หม้าย (2) เป็นผู้รับผิดชอบให้รายวิชาที่มีการสืบทอดการทำไม้กวาดไยมะพร้าว (3) เป็นผู้รับผิดชอบในการเชิญผู้ทรงภูมิปัญญามาถ่ายทอดภูมิปัญญา
4. ผู้นำท้องถิ่น/ผู้ประกอบการจำนวน 4 แหล่ง โดยมีหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกคือ (1) เป็นผู้ประกอบการที่ขายสินค้าภายในชุมชน หรือ (2) เป็นผู้ประกอบการที่ขายสินค้าผลิตภัณฑ์ชุมชน

ภายในจังหวัดสุพรรณบุรี (3) เป็นผู้ประกอบการที่ขายไม้กวาดไยมะพร้าวมากกว่า 3 ปี ผู้นำท้องถิ่น (4) ผู้นำท้องถิ่นที่ปฏิบัติหน้าที่อยู่พื้นที่ชุมชนบ้านบางแม่หม้าย 4) ผู้นำท้องถิ่นที่สนับสนุนการสืบทอดภูมิปัญญา

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและเนื้อหาโดยสรุปที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย

1. แบบสัมภาษณ์การศึกษาการสืบทอด ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประกอบด้วยประเด็นสำคัญดังนี้ ท่านได้รับการถ่ายทอดมาจากไหน ท่านทำมาตั้งแต่เมื่อไหร่ มีขั้นตอนการทำอะไรบ้าง มีการเปลี่ยนแปลงอะไรบ้างตั้งแต่ที่เข้ามา ท่านถ่ายทอดให้ใครบ้างด้วยวิธีอะไร จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคของการทำไม้กวาดไยมะพร้าว

2. แบบสังเกตการณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและบริบทของชุมชน สถานที่สำคัญ ประกอบด้วยประเด็นสำคัญดังนี้ องค์กรประกอบสิ่งแวดล้อม เช่น สถานที่สำคัญในชุมชน เส้นทางภายในชุมชน เส้นทางเชื่อมต่อระหว่างชุมชน ที่ตั้งของบ้านเรือนภายในชุมชน ที่ตั้งของหน่วยงานที่สนับสนุนการสืบทอดภูมิปัญญา สถานที่ทำไม้กวาดไยมะพร้าว กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการทำไม้กวาดไยมะพร้าว

3. แบบสอบถามการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทำผลิตภัณฑ์ไม้กวาดไยมะพร้าว ประกอบด้วยประเด็นสำคัญดังนี้ เช่น ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูล ผู้ที่ถ่ายทอดภูมิปัญญาคือใคร ระยะเวลาในการทำไม้กวาดช่วงเวลาใดที่ทำไม้กวาด ขายให้ใครขายอย่างไร ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานไหนบ้าง

4. อุปกรณ์ภาคสนาม ได้แก่ เครื่องวัดพิกัดทางภูมิศาสตร์ กล้องถ่ายรูป กล้องวิดีโอ เครื่องบันทึกเสียง เป็นต้น

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การสัมภาษณ์ผู้ทรงภูมิปัญญา ผู้นำท้องถิ่น/ผู้ประกอบการโดยสรุปดำเนินการดังนี้ เมื่อเริ่มการสัมภาษณ์ผู้วิจัยบอกวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ กระบวนการสัมภาษณ์และเวลาที่ใช้ บันทึกคำให้สัมภาษณ์ และจดคำให้สัมภาษณ์ สรุปความตามประเด็นการสัมภาษณ์

2. การประชุมกลุ่มผู้ทรงภูมิปัญญา ผู้สืบทอดภูมิปัญญา นักวิชาการ โดยสรุปดำเนินการดังนี้ บอกวัตถุประสงค์ กระบวนการและเวลาที่ใช้ ขออนุญาตใช้การบันทึกเสียง และจดคำให้สัมภาษณ์ สรุปความการประชุมกลุ่ม

3. การสังเกตการณ์ทั้งแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม คณะผู้วิจัยดำเนินการดังนี้ บันทึกภาคสนาม (field note) เช่น ภาพสถานที่ต่าง ๆ สิ่งแวดล้อมและกิจกรรมหรือบุคคลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำไม้กวาดไยมะพร้าว ขณะสังเกตการณ์บันทึกประเด็นหลัก ๆ และหลังจากสังเกตการณ์ทำการบันทึกรายละเอียดทันทีโดยละเอียด

4. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการสำรวจชุมชนร่วมกับคนในชุมชน โดยสรุปดำเนินการดังนี้ ผู้ทรงภูมิปัญญาจัดกิจกรรมและอธิบายขั้นตอนทำไม้กวาดไยมะพร้าวในแต่ละขั้นตอนให้คณะผู้วิจัยได้เรียนรู้และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นพร้อมทั้งพาสำรวจชุมชนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับไม้กวาด

5. การตอบแบบสอบถาม โดยผู้สืบทอดภูมิปัญญาในประเด็นข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูล ผู้ที่ถ่ายทอดภูมิปัญญาคือใคร ระยะเวลาในการทำไม้กวาด ช่วงเวลาใดที่ทำไม้กวาด ขายให้ใครขายอย่างไร ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานไหนบ้าง เป็นต้น

การวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้แนวทางแบบอุปมาธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น เพื่อทำความเข้าใจความหมายของปรากฏการณ์ผ่านบริบทชุมชน ผู้ทรงภูมิปัญญาและผู้ที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญา การทำ ผลิตภัณฑ์ไม้กวาดไยมะพร้าวจากการมีข้อมูลดิบแล้วแปลงข้อมูลดิบที่ได้ให้ตรงตามวัตถุประสงค์การวิจัย จากนั้นเชื่อมโยงประเด็นที่ได้จากผล

การศึกษาด้วยการตีความโดยให้ความสำคัญกับผู้ให้ข้อมูล ซึ่งเป็นผู้รู้ดีที่สุด โดยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลแบบย้อนกลับ (เบญจา ยอดดำเนิน-แอ็ดติกจ์ และกาญจนา ตั้งชลทิพย์, 2552) ผ่านกระบวนการ ดังนี้ (1) ขั้นตอนการประกอบเรื่อง (2) ขั้นตอนการถอด/ย่อข้อมูล (3) ขั้นตอนการประกอบภาพโดยที่ขั้นตอนของการวิเคราะห์และตีความเริ่มตั้งแต่การอ่านจับประเด็นแล้วเปลี่ยนประเด็นตามแนวคิดที่สัมพันธ์กัน

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า

1. **บริบทของชุมชนบางแม่หม้าย** สามารถสะท้อนถึงอายุการก่อรูปของชุมชนได้และยังคงรูปแบบและวิถีชีวิตที่เรียบง่ายสงบตามธรรมชาติ มีเสน่ห์แบบดั้งเดิมของอดีตที่น่าชมตั้งอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำท่าจีนหรือแม่น้ำสุพรรณพื้นที่ราบลุ่มทางตอนใต้ของเมืองสุพรรณ ในตำบลบางใหญ่ อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นชุมชนใหญ่และมีความเจริญ รุ่งเรืองทางประเพณี วัฒนธรรม มีบ้านเรือนเป็นกลุ่มในลักษณะของบ้านทรงไทยโบราณ ล้อมรอบด้วยธรรมชาติและบรรยากาศของชนบทที่มีท้องทุ่งนา แม่น้ำและลำคลอง โดยหมู่บ้านยังคงพื้นที่ทุ่งนาอยู่และมีคลองบางใหญ่ขึ้นระหว่างหมู่ 2 หมู่ 4 สำหรับหมู่ 3 มีพื้นที่ ส่วนใหญ่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำท่าจีนและมีความหนาแน่นของชุมชนมากกว่าอีกสองชุมชน แต่ทุกชุมชนมีเส้นทางออกสู่ แม่น้ำท่าจีน ซึ่งบ่งบอกถึงความเจริญที่มีมาในอดีตและยังคงรักษาความเป็นธรรมชาติ และมีการทำเกษตรกรรม (ทำนา) ชุมชนบางแม่หม้ายมีทุนทางสังคมที่เป็นเอกลักษณ์โดดเด่นจากที่มีกลุ่มบ้านเรือนไทยโบราณที่ยังคงอยู่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงมาก รวมถึงมีผลิตภัณฑ์ไม้วาดไยมะพร้าวที่มีการทำมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานมากกว่าสองชั่วอายุคนและคงยังมีการทำอย่างต่อเนื่อง โดยมีการทำอยู่ในบ้านบางแม่หม้ายหมู่ที่ 2 3 และ 4 ซึ่งเป็นที่ตั้งของหมู่บ้าน ส่วนหมู่บ้านที่เหลือปัจจุบันแทบไม่มีการทำแล้วมีก็เพียงการทำส่วนประกอบหรือวัตถุดิบเพื่อทำไม้วาดไยมะพร้าว มีกลุ่มหัตถกรรมทำไม้วาดไยตั้งอยู่ในหมู่ 4 และมีสมาชิกอาศัยกระจายอยู่ในชุมชน โดยเฉพาะหมู่ 4 ปัจจุบัน เป็นชุมชนมีลักษณะเปิด เนื่องจากเป็นชุมชนที่มีถนนสาย 3315 ผ่านจากอำเภอบางปลาม้ามาถึงชุมชนประมาณ 15 กิโลเมตร และจากอำเภอมืองสุพรรณ 27 กิโลเมตร การคมนาคมที่สะดวก แต่ไม่ได้ทำให้ชุมชนเปลี่ยนแปลงไปมากกว่าในสมัยดั้งเดิม ชุมชนมีศาสนสถาน 2 แห่ง ซึ่งเป็นสถานที่ที่เป็นสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจของชุมชนบ้านบางแม่หม้าย คือ วัดบางแม่หม้าย ตั้งอยู่บริเวณหมู่ที่ 3 ดัดแม่น้ำท่าจีน โดยที่วัดบางแม่หม้ายเป็นแหล่งรวมจิตใจและทำกิจกรรมสำคัญทางศาสนา พิธีกรรมต่าง ๆ ของชุมชนกับวัดอาน (วัดร้าง) ตั้งอยู่บริเวณหมู่ที่ 4 มีหลวงพ่อจันทรงชีประดิษฐานอยู่ในวิหาร ซึ่งเป็นแหล่งรวมจิตใจของชาวบ้านที่มีความศรัทธา เชื่อถือในสิ่งศักดิ์สิทธิ์

ผลิตภัณฑ์ชุมชนบ้านบางแม่หม้ายมีหลายชนิด เช่น เสื่อกกที่มีลักษณะโดดเด่น ทนทาน ไม่หักง่าย สีสวย นิ่ม ไม่ร้อน เป็นเสื่อพับลายมัดหมี่ ที่มีความสวยงาม ลวดลายเฉพาะตัวไม่เหมือนเสื่อกกที่อื่น นอกจากนั้นยังมีเครื่องจักสาน เบลูญวนที่เป็นผลิตภัณฑ์ที่ผลิตในชุมชนบ้านบางแม่หม้ายเช่นกัน แต่สำหรับผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มีชื่อเสียงมายาวนาน ก็คือ ไม้กวาดไยมะพร้าวที่มีการทำอยู่ไม่กี่แห่งในประเทศไทย ทำให้ชุมชนบ้านบางแม่หม้ายมีต้นทุนของชุมชน จึงถือได้ว่าผลิตภัณฑ์ไม้กวาดไยมะพร้าวเป็นทุนสัญลักษณ์อย่างหนึ่งที่ทำให้ชุมชนมีความภาคภูมิใจ ต่อภูมิปัญญาของท้องถิ่นที่มีการสืบทอดกันต่อมา ภูมิปัญญาการทำผลิตภัณฑ์ไม้กวาดไยมะพร้าวเป็นสมบัติร่วมกันของชุมชนที่รักษามรดกของชุมชนเอาไว้เพื่อให้ดำรงอยู่ จาก “ความรู้สึกรู้ว่าเป็นเจ้าของ” ซึ่งเป็นทุนที่มีอยู่ในตัวบุคคลอย่างผู้ทรงภูมิปัญญาทั้ง 4 ท่าน ผลิตภัณฑ์ไม้กวาดไยมะพร้าวที่สะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชนและสื่อสารบอกคนภายนอกถึงความเป็นเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ และเชื่อมโยงค่านิยมของวัฒนธรรมชุมชนได้เป็นอย่างดี ชุมชนบ้านบางแม่หม้ายมีการดำเนินชีวิตที่เป็นลักษณะเครือญาติ ดังนั้นคนในชุมชนจึงมีสายสัมพันธ์ที่ดีมีการต่อสู้ต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ตามสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงทั้งที่เป็นสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและทางสังคม ชุมชนยังทำอาชีพเสริมยังจากสิ้นสุดการทำเกษตรกรรม (ทำนา) ทำให้วิถีชีวิตของคนชุมชนเปลี่ยนแปลงน้อยมาก ขณะที่ชุมชนที่ไม่ไกลจากตัวเมืองมีรถวิ่งผ่านสะดวก แต่ยังคงรักษาแก่นแท้ของชุมชนไว้ มีการเปลี่ยนแปลงในส่วนที่เป็นกระเปาะบางส่วนเท่านั้น

2. ผลิตภัณฑ์ไม้กวาดไยมะพร้าว ใช้วัตถุดิบและอุปกรณ์ที่สำคัญ ได้แก่ กาบมะพร้าว ไม้หนามแดง หวาย ลวด และน้ำมันสน ค้อน แปรงลวด ตะขอหมุด มีด เลื่อย กระจาดทราย สว่าน ตะแกรงลวด และกรรไกร เป็นต้น แสดงได้ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 วัตถุดิบและอุปกรณ์ที่สำคัญ

โดยมี 3 ขั้นตอนหลัก ประกอบด้วย **ขั้นตอนที่ 1 การทำเส้นไยมะพร้าว** มีรายละเอียดดังนี้

1. การนำกาบมะพร้าว มาทุบให้แตกพอประมาณก่อนนำไปแช่น้ำประมาณ 12 - 15 ลูก ต่อการทำไม้กวาด 1 ด้าม เพื่อให้ น้ำซึมเข้าในกาบได้ง่าย ตามภาพที่ 2

ภาพที่ 2 การนำกาบมะพร้าว/เปลือกมะพร้าวแห้งที่คัดไว้แล้วมาทุบให้แตกพอประมาณ

2. การนำกาบมะพร้าวไปใส่ถุงปุ๋ยแล้วนำไปแช่น้ำจนเปื่อยยุ่ยทิ้งไว้ 15-30 วันขึ้นไป เพื่อให้กาบมะพร้าวนุ่มและอ่อนตัว ตามภาพที่ 3

ภาพที่ 3 การนำกามะพร้าวแช่น้ำ

3. การนำเปลือกมะพร้าวที่แช่น้ำแล้วมาลอกเอาเปลือกจากนั้นใช้เหล็กแหลมและแปรงตะปูสาขุขุยอ่อนออกให้เหลือใยแข็งจากนั้นทำความสะอาดด้วยการปั่นเส้นใยกับพื้นหยาบ ๆ เพื่อให้ขุยมะพร้าวหลุดเหลือแต่เส้นใย แสดงดังภาพที่ 4

ภาพที่ 4 วิธีการทุบเปลือกมะพร้าวและการสาขุขุยอ่อนออก

4. การนำใยมะพร้าวไปตากแดดให้แห้ง ใช้เวลาประมาณ 3-5 วัน คัดแยกตามความยาวของเส้นใย แล้วนำมาจับมัดเป็นช่อพอประมาณ แล้วจึงนำมาเรียงเส้นให้เสมอเพื่อเตรียมไว้สำหรับปั่นเข้าด้ามไม้กวาด ตามภาพที่ 5

ภาพที่ 5 การนำใยมะพร้าวตากแดด

ขั้นตอนที่ 2 การทำด้าม

1. การตัดไม้หนามแดงหรือไม้หนามเกี้ยวไก่ ให้ได้ความยาวด้ามประมาณ 80 เซนติเมตร ความยาวส่วนโค้งก้างปลาประมาณ 30 - 40 เซนติเมตร ดังภาพที่ 6

ภาพที่ 6 ไม้หนามแดงหรือไม้หนามเกี่ยวไก่

2. การนำไม้มาเหลาตรงส่วนปลายความยาว 20-40 เซนติเมตร ตากไว้ในร่ม 2 – 3 วัน แล้วนำมาลนไฟให้ไม้อ่อนดัดปลายให้โค้ง แล้วนำไปใส่ไว้ในสีกดดัดไม้ เกือบไว้ในร่มทิ้งไว้ประมาณ 30 – 40 วัน หรือดัดปลายด้วยความร้อน มัดลวดทิ้งไว้ให้แห้ง ใช้เวลาประมาณ 10-15 วัน แต่ปัจจุบันได้พัฒนาโดยใช้เหล็กงอแทนการลนไฟดัดให้ได้ภาพที่ 7 เนื่องจากด้ามไม้หนามแดง ที่มีลักษณะเป็นง่ามหาได้น้อยหรือถ้าต้องมาลนไฟต้องใช้เวลานาน

ภาพที่ 7 ด้ามไม้กวาดแบบเดิมและด้ามไม้กวาดที่ประยุกต์ใช้เหล็กงอแทน

3. การขัดเปลือกไม้หนามแดงที่แห้งแล้ว ตกแต่งสวดลายให้สวยงาม เตรียมไว้เข้าด้ามไม้กวาด ตามภาพที่ 8

ภาพที่ 8 ขัดเปลือกไม้หนามแดง

ขั้นตอนที่ 3 การประกอบเป็นไม้กวาด

1. การนำหวายหอมมาผ่าตามยาวแบ่งเป็นเส้น เหลาและจักเป็นเส้นเล็กแล้วชักเสียดให้ได้ขนาดที่ต้องการ ใช้สำหรับร้อยเส้นใยมะพร้าวเข้ากับด้ามไม้กวาด เพื่อเตรียมไว้ในการเข้าด้าม ตามภาพที่ 9

ภาพที่ 9 การนำหวายหอมชักเสียดให้ได้ขนาดที่ต้องการ

2. การเข้าด้ามไม้กวาดด้วยการถักหวายร้อยเส้นใยมะพร้าวที่มัดเตรียมไว้ ประกอบเข้ากับด้ามไม้หนามแดง บริเวณวงของด้ามโดยใช้หวายหอมที่ชักเสียดไว้แล้วถักยัดระหว่างเส้นใยกับด้ามให้เป็นลวดลายเพื่อพันใยมะพร้าวเข้ากับด้ามเข้าโค้งด้ามไม้กวาดเริ่มจากปลายก้านปลา จนเต็มส่วนโค้ง ดังภาพที่ 10

ภาพที่ 10 การถักหวายร้อยเส้นใยมะพร้าวประกอบเข้ากับด้าม

3. การเก็บลายละเอียด ตัดตกแต่งใยมะพร้าวให้โค้งรับกับแนวโค้งของวง ใต้รูปทรงสวยงามใส่ห่อตะขอเข้ากับปลายด้ามด้านบน เพื่อใช้ในการแขวนเก็บไม้กวาดตามภาพที่ 11

ภาพที่ 11 การเก็บลายละเอียด ตัดตกแต่งใยมะพร้าว

4. การนำด้ามไม้กวาดใยมะพร้าวที่ทำเสร็จแล้ว มาทาน้ำมันสนชักเงาที่บริเวณส่วนของหวายที่ถักสานกะบายและด้าม เพื่อให้ลวดลายของด้ามมีความเงางามและคงทนแข็งแรง สวยงาม แล้วแขวนทิ้งไว้ให้แห้งประมาณ 1-2 วัน ตรวจสอบความเรียบร้อยพร้อมจำหน่ายดังภาพที่ 12

ภาพที่ 12 การนำด้ามไม้กวาดใยมะพร้าวที่ทำเสร็จแล้วมาทาน้ำมันสนชักเงา

กระบวนการผลิตไม้กวาดไยมะพร้าวได้พัฒนาจากเดิมเพื่อให้ลดระยะเวลาการทำและวัตถุดิบที่หายากขึ้นอย่างไม้หนามแดงที่เป็นง่ามนำมาใช้ทำด้าม ได้มีพัฒนาเป็นการใช้ไม้หนามแดงที่เป็นด้ามแล้วนำมาประกอบกับเหล็กโค้งเพื่อลดระยะเวลาการทำ แต่วัตถุดิบส่วนใหญ่ยังคงใช้ภายในชุมชน แรงงานที่ใช้ในการผลิตก็เป็นคนในชุมชนทั้งหมด จึงเป็นงานหัตถกรรมที่ต้องใช้ความประณีต วัตถุดิบที่นำมาใช้จึงต้องมีคุณภาพ ทั้งนี้เพื่อความคงทน สวยงาม ปัจจุบันแหล่งจำหน่ายไม้กวาดไยมะพร้าวบ้านบางแม่หม้ายภายในชุมชนประกอบด้วย ที่ทำการกลุ่มไม้กวาด ไยมะพร้าว ลานขานสินค้าบริเวณวัดอาน และบ้านผู้ผลิตไม้กวาด ส่วนภายนอกชุมชนมีจำหน่ายที่ร้านเอกชัยสาส์ ตำบลท่าระหัด อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี ร้านขายของที่ระลึกบริเวณวัดป่าเลไลยก์ ตำบลรั้วใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี ที่สำคัญชุมชนบ้านบางแม่หม้ายได้มีการแจ้งข้อมูลทางภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย ประเภท องค์ความรู้ ของกลุ่มบุคคลท้องถิ่น สาขา การผลิตผลิตภัณฑ์จากวัสดุเหลือใช้ ในชื่อ “ไม้กวาดร้อยปีบางแม่หม้าย” ไว้กับกรมทรัพย์สินทางปัญญาที่ กป 38

3. ผู้ทรงภูมิปัญญา “ภูมิปัญญาท้องถิ่น การทำผลิตภัณฑ์ไม้กวาดไยมะพร้าว บ้านบางแม่หม้าย” นั้นเกิดจากประสบการณ์ที่สั่งสมสืบต่อกันมาไม่น้อยกว่าสองรุ่นของบรรพบุรุษ โดยผู้ทรงภูมิปัญญาการทำผลิตภัณฑ์ไม้กวาดไยมะพร้าว แต่ละคนเป็นผู้ที่มีองค์ความรู้ด้านนี้ ที่สะสมประสบการณ์มากกว่า 40-50 ปี ผู้ทรงภูมิปัญญาได้แก่ (1) คุณป้าประจวบ และคุณลุงวรพจน์ อ่อนละมูล (2) คุณลุงเสน่ห์ และคุณป้าบุญเรือน สุวรรณคร (ประจวบ อ่อนละมูล, วรพจน์ อ่อนละมูล, เสน่ห์ สุวรรณครและบุญเรือน สุวรรณคร, 2557, สัมภาษณ์)

วรพจน์ อ่อนละมูล

ประจวบ อ่อนละมูล

เสน่ห์ สุวรรณคร

บุญเรือน สุวรรณคร

ภาพที่ 13 ผู้ทรงภูมิปัญญาการทำผลิตภัณฑ์ไม้กวาดไยมะพร้าว

4. การสืบทอด การถ่ายทอดภูมิปัญญาการทำผลิตภัณฑ์ไม้กวาดไยมะพร้าวสู่การพัฒนาธุรกิจชุมชน จากการสัมภาษณ์ ผู้ทรงภูมิปัญญาที่เป็นประธานกลุ่มผลิตไม้กวาดไยมะพร้าวพบว่า มีการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษที่พักอาศัยอยู่บริเวณบ้านโพธิ์ ตำบลบ้านกุ่ม อำเภอสองพี่น้อง ซึ่งเป็นชุมชนที่อยู่ติดกับ ตำบลบางใหญ่ อำเภอบางปลาม้า และมีความคล้ายกับผู้ทรงภูมิปัญญาอีกท่านหนึ่งที่ได้รับการถ่ายทอดด้วยวิธีครูพักลักจำ กล่าวถึง การทำผลิตภัณฑ์ไม้กวาดไยมะพร้าวในอดีตมีการทำที่วัดบ้านโพธิ์ จากข้อมูลของผู้ทรงภูมิปัญญาทั้งสองสอดคล้องกันว่าในอดีตเมื่อประมาณร้อยปี มีการทำผลิตภัณฑ์ไม้กวาดไยมะพร้าวจากภูมิปัญญาชุมชนบ้านโพธิ์ โดยมีบุคคลในครอบครัวสืบทอด ต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน และมีการขยายตัวจากลูกหลานได้ย้ายถิ่นมาอยู่บริเวณบ้านบางแม่หม้ายออกมาเติบโตและมีการทำอย่างต่อเนื่องที่บ้านบางแม่หม้ายจนถึงปัจจุบัน การทำไม้กวาดไยมะพร้าวของบ้านบางแม่หม้ายมีการถ่ายทอดวิธีการทำผลิตภัณฑ์ไม้กวาดไยมะพร้าวไปยังหมู่ 3 บ้านบางแม่หม้ายผ่านระบบการศึกษาในระบบ โดยผู้ทรงภูมิปัญญาร่วมกับสมาชิกกลุ่มผู้ผลิตใช้วิธีการเป็นวิทยากรให้กับโรงเรียนบางแม่หม้าย ซึ่งเป็นสถานที่ที่ผู้ทรงภูมิปัญญาใช้ถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในชนรุ่นหลัง ส่วนหมู่ที่ 4 บ้านบางแม่หม้ายเป็นหมู่บ้านที่สำคัญเพราะเป็นที่ที่มีการผลิตไม้กวาดไยมะพร้าว ปัจจุบันมีผู้ทรงภูมิปัญญาอาศัยอยู่และ

ทำการผลิตไม้กวาดไยมะพร้าวในบ้านของตนเองพร้อมทั้งมีการสาธิต เมื่อมีผู้สนใจเข้าเยี่ยมชม อีกทั้งยังถ่ายทอดให้กับนักเรียนโรงเรียนบางแม่หม้ายรัฐราษฎร์รังสฤษดิ์ ด้วยการเป็นวิทยากรท้องถิ่นในโรงเรียน จากการที่โรงเรียนได้จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นการทำผลิตภัณฑ์ไม้กวาดไยมะพร้าวเป็นวิชาชีพเลือก รวมถึงศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในชุมชน และยังมีวิธีการถ่ายทอดผ่านสื่อสารมวลชนที่ขอ เข้ามาถ่ายทำวิธีการผลิตไม้กวาดไยมะพร้าว ณ บ้านของผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นจำนวนมากและต่อเนื่อง

การสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการผลิตไม้กวาดไยมะพร้าวสู่การพัฒนาธุรกิจชุมชน จากการวิเคราะห์สังเคราะห์ในประเด็นต่าง ๆ ของการผลิตไม้กวาดไยมะพร้าวสู่การพัฒนาธุรกิจชุมชน ได้ดังนี้

1. วิเคราะห์จากอุปสงค์และอุปทานของไม้กวาดไยมะพร้าวพบว่า กลุ่มไม้กวาดไยมะพร้าวมีความสามารถในการผลิตไม่เพียงพอต่อความต้องการซื้อ เนื่องจากในปัจจุบันมีผู้ผลิตไม้กวาดไยมะพร้าวประมาณ 10 ครอบครัว และการผลิตจะมีเฉพาะช่วงเวลาที่ว่างเว้นจากการทำนาหรือเป็นกลุ่มผู้สูงอายุ ที่ว่างยังคงทำการผลิตอยู่ มีทั้งผู้ที่เป็สมาชิกและไม่ได้เป็นสมาชิกของกลุ่ม สำหรับความได้เปรียบในการแข่งขันของผลิตภัณฑ์ไม้กวาดไยมะพร้าวของชุมชนบ้านบางแม่หม้ายนั้นมีความได้เปรียบในการผลิตจากการที่ผู้ผลิตได้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญามาจากการบรรพบุรุษมายาวนานและยังคงมีการสืบทอดภูมิปัญญาอย่างต่อเนื่องเมื่อเปรียบเทียบกับผู้ผลิตรายอื่น ๆ ตามรายชื่อผู้ที่ได้รับการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน มผช.441/2547 ในช่วงปี 2548-2556 ไม้กวาดไยมะพร้าวมีผู้ผลิตใน 3 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดสุพรรณบุรี จำนวน 1 กลุ่ม คือ กลุ่มไม้กวาดไยมะพร้าว (กลุ่มหัตถกรรมพื้นบ้านไม้กวาดไยมะพร้าว) จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จำนวน 2 กลุ่ม คือ กลุ่มผลิตไม้กวาดไยมะพร้าวและกลุ่มสตรีสหกรณ์พัฒนาประชากรราษฎร์ จังหวัดอุดรธานี จำนวน 1 กลุ่ม คือ ชุมชนกลุ่มส่งเสริมการจัดทำไม้กวาด

2. การผลิตไม้กวาดไยมะพร้าวของชุมชนบ้านบางแม่หม้าย เกิดจากการที่ได้มีการรวมกลุ่มเป็นการผลิตในลักษณะของวิสาหกิจชุมชน เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ในชื่อ ไม้กวาดไยมะพร้าวมีรหัสทะเบียน 2-72-04-02/1-0003 โดยมีนางประจวบ อ่อนละมูล และนางสาวสมศรี นิมนอนงค์ เป็นผู้มีอำนาจทำการแทน มีสมาชิก 28 คน ตอนจดทะเบียน ปัจจุบันมีไม่ถึง เนื่องจากอายุและการสืบทอดให้กับรุ่นใหม่ต้องใช้ระยะเวลานาน การจัดการมีการบริหารจัดการ โดยประธานกลุ่มให้บริการแก่สมาชิกในการผลิต และการจำหน่ายการพัฒนาคุณภาพผลผลิตและการแก้ไขปัญหาด้านวัสดุ อุปกรณ์ มีการรวมกลุ่มในลักษณะเครือข่าย รวมถึงการจัดหาวัสดุที่ต้องหาจากภายนอกชุมชน

3. วิเคราะห์ลูกค้ากลุ่มเป้าหมายของไม้กวาดไยมะพร้าวพบว่า ลูกค้าของกลุ่มผู้ผลิตไม้กวาดไยมะพร้าวชุมชนบ้านบางแม่หม้าย ได้แก่ กลุ่มผู้ที่เคยใช้ผลิตภัณฑ์แล้วชื่นชอบ กลุ่มผู้ที่ชอบผลิตภัณฑ์ที่มีเอกลักษณ์โดดเด่น กลุ่มผู้ที่รายได้ปานกลางถึงสูง และกลุ่มผู้ที่ชอบซื้อผลิตภัณฑ์เพื่อเป็นของขวัญหรือของฝาก

การนำเสนอ “สินค้า” เน้นแสดงให้เห็นกระบวนการผลิตที่ประณีต เป็นสินค้าประเภททำมือในทุกขั้นตอนการผลิตเป็นสินค้าที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

4. การวิเคราะห์ธุรกิจชุมชนบ้านบางแม่หม้ายจากการวิเคราะห์ด้วยใช้เทคนิคการ SWOT พบว่า

4.1 จุดแข็ง ธุรกิจชุมชนบ้านบางแม่หม้ายที่การทำผลิตภัณฑ์ไม้กวาดไยมะพร้าว มีดังนี้ (1) ผลิตภัณฑ์มีความเป็นเอกลักษณ์ มีลักษณะเฉพาะ (2) ผลิตภัณฑ์เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น (3) ผลิตภัณฑ์ใช้สูตรธรรมชาติ ในการผลิตเป็นหลัก (4) ผลิตภัณฑ์มีการแจ้งข้อมูลทางภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย ไว้กับกรมทรัพย์สินทางปัญญาที่ กป 38 (5) ผลิตภัณฑ์มีมาตรฐาน รับรอง (6) ผลิตภัณฑ์มีความคงทน อายุการใช้งานนาน (7) การสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน จากการทำเป็นอาชีพเสริม (8) สมาชิกกลุ่มสามารถเป็นวิทยากรเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาการทำผลิตภัณฑ์ไม้กวาดไยมะพร้าวเพื่อสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น (9) การมีหลักสูตรท้องถิ่นที่ยังคงจัดการเรียนการสอน

ในทุกปีการศึกษาของโรงเรียนบางแม่หม้าย ที่ใช้วิทยากรท้องถิ่นในการถ่ายทอด สามารถผลิตชิ้นงานให้มีไว้เพื่อจำหน่ายภายในโรงเรียนได้ (10) การที่มีกลุ่มคนวัยกลางคนเข้ามาใช้ช่วยทำการผลิตทดแทน รวมถึงไปหาวัตถุดิบอย่างไม้หนามแดงที่ใช้สำหรับทำด้ามไม้กวาด

4.2 จุดอ่อนธุรกิจชุมชนบ้านบางแม่หม้ายที่การทำผลิตภัณฑ์ไม้กวาดไยมะพร้าว ได้ดังนี้ (1) ผลิตภัณฑ์เริ่มหาวัสดุได้ยากขึ้นต้องออกไปให้จากภายนอกชุมชนบ้าง (2) ผู้ขายหรือร้านค้าภายนอกชุมชนมีการตั้งราคาสูงกว่าราคาที่ซื้อจากชุมชนมากเกินไปจนความเป็นจริง (3) การผลิตไม่ทันต่อความต้องการเนื่องจากส่วนใหญ่ทำเป็นอาชีพรอง ทำให้จำนวนผลผลิตไม่แน่นอนจะมีมากในช่วงที่ว่างจากการทำนา (4) การผลิตส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุในชุมชน เยาวชน/คนวัยทำงานยังไม่ให้ความสำคัญเท่าที่ควร (5) การส่งเสริมการตลาด ปัจจุบันยังไม่มีชัดเจน การประชาสัมพันธ์น้อย (6) การบริหารจัดการกลุ่มยังขาดความรู้ด้านการบริหารการเงิน การตลาด

4.3 โอกาส ธุรกิจชุมชนบ้านบางแม่หม้ายที่การทำผลิตภัณฑ์ไม้กวาดไยมะพร้าว มีดังนี้ (1) คู่แข่งที่ผลิตสินค้าแบบเดียวกันมีน้อย และคุณภาพสินค้าไม่เทียบเท่า (2) ผู้บริโภคชอบในผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์ (3) การส่งเสริมการใช้สินค้าที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (4) ผู้บริโภคมีความนิยมสินค้าที่แสดงถึงความเป็นไทยเพิ่มขึ้น (5) นโยบายการส่งเสริมชุมชนเพื่อผลิตสินค้าอยู่ภายใต้โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (6) นโยบายการส่งเสริมการทำวิสาหกิจชุมชน (7) ลักษณะทางประชากรที่เปลี่ยนแปลงไป มีประชากรผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น

4.4 อุปสรรคของธุรกิจชุมชนบ้านบางแม่หม้ายที่การทำผลิตภัณฑ์ไม้กวาดไยมะพร้าว มีดังนี้ (1) ผลิตภัณฑ์ที่ใช้ทดแทนมีนวัตกรรมมากขึ้น (2) รูปแบบการดำเนินชีวิตของผู้บริโภคในกลุ่มวัยทำงานเปลี่ยนแปลงไป (3) ขาดการสนับสนุนการพัฒนานวัตกรรมในกระบวนการผลิต (4) นโยบายภาครัฐมีการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นและผลิตภัณฑ์ชุมชน แต่มีทิศทางไม่เป็นไปในแนวทางเดียวกันเมื่อนำลงไปสู่ภาคปฏิบัติ

สรุปและอภิปรายผล

สรุป

สรุปได้ว่าชุมชนบางแม่หม้ายยังคงรูปแบบและวิถีชีวิตที่เรียบง่ายสงบตามธรรมชาติ มีเสน่ห์แบบดั้งเดิมที่น่าชมตั้งอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำท่าจีนหรือแม่น้ำสุพรรณ มีผลิตภัณฑ์ไม้กวาดไยมะพร้าวที่มีการทำมาเป็นระยะเวลานานมากกว่าสองช่วงอายุคนและคงยังมีการทำอย่างต่อเนื่อง โดยมีการทำอยู่ในบ้านบางแม่หม้าย หมู่ที่ 2 3 และ 4 มีเอกลักษณ์หรือจุดเด่นที่ทำให้ผลิตภัณฑ์โดดเด่น และเป็นที่ยอมรับและสนใจของบุคคลทั่วไป ใช้วัตถุดิบและอุปกรณ์ที่สำคัญ ได้แก่ กาบมะพร้าว ไม้หนามแดง หวาย ลวด และน้ำมันสน ค้อน แปรงลวด ตะขอหมุด มีด เลื่อย กระดาษทราย สว่าน ตะแกรงลวด และกรรไกร เป็นต้น มีขั้นตอนหลัก 3 ขั้นตอน ประกอบด้วย ขั้นตอนที่ 1 การทำเส้นไยมะพร้าว ขั้นตอนที่ 2 การทำด้าม และขั้นตอนที่ 3 การประกอบเป็นไม้กวาด

“ภูมิปัญญาท้องถิ่น การทำผลิตภัณฑ์ไม้กวาดไยมะพร้าว บ้านบางแม่หม้าย” นั้นเกิดจากประสบการณ์ที่สั่งสมสืบต่อกันมาไม่น้อยกว่าสองรุ่นของบรรพบุรุษ โดยผู้ทรงภูมิปัญญาการทำผลิตภัณฑ์ไม้กวาดไยมะพร้าว แต่ละคนเป็นผู้ที่มีองค์ความรู้ด้านนี้ ที่สะสมประสบการณ์มากกว่า 40-50 ปี ผู้ทรงภูมิปัญญาได้แก่ (1) คุณป้าประจวบ และคุณลุง วรพจน์ อ่อนละมูล (2) คุณลุงเสน่ห์ และคุณป้าบุญเรือน สุวรรณคร

การสืบทอดภูมิปัญญาการทำผลิตภัณฑ์ไม้กวาดไยมะพร้าวมาจากบรรพบุรุษที่พักอาศัยอยู่บริเวณบ้านโพธิ์ ตำบลบ้านกุ่ม อำเภอสองพี่น้อง ซึ่งเป็นชุมชนที่อยู่ติดกับ ตำบลบางใหญ่ อำเภอบางปลาม้า และมีการทำอย่างต่อเนื่องที่บ้านบางแม่หม้ายจนถึงปัจจุบัน การทำไม้กวาดไยมะพร้าวของบ้านแม่หม้ายโดยผู้ทรงภูมิปัญญา

ร่วมกับสมาชิกกลุ่มผู้ผลิต ใช้วิธีการเป็นวิทยากรให้กับโรงเรียนบางแม่หม้ายมีการถ่ายทอดวิธีการทำผลิตภัณฑ์ไม้กวาดไปยังหมู่ 3 บ้านบางแม่หม้าย ผ่านระบบการศึกษาในระบบ

การพัฒนาธุรกิจชุมชนของบ้านบางแม่หม้ายนั้น สามารถพัฒนาต่อเนื่องไปได้ในรูปแบบของธุรกิจที่มีลักษณะการผลิตตามคำสั่งซื้อได้ แต่ไม่สามารถทำการผลิตในปริมาณมากได้ เนื่องจากการกำลังผลิตที่ได้นั้นไม่ทันต่อความต้องการ เพราะต้องการสร้างผู้สืบทอด ภูมิปัญญาอันใหญ่ชิ้นมาทดแทน ในปัจจุบันมีการทำผลิตภัณฑ์ไม้กวาดไยมะพร้าวเพื่อการดำรงชีวิต จากการทำอาชีพเสริมหลังจากว่างเว้นการทำงานเพื่อรายได้เพิ่มขึ้น

อภิปรายผล

ผลิตภัณฑ์ไม้กวาดไยมะพร้าวของชุมชนบ้านบางแม่หม้าย มีประวัติความเป็นมาจากชุมชนบ้านโพธิ์ที่มีเอกลักษณ์ที่ทำให้ผลิตภัณฑ์โดดเด่นและเป็นที่ยอมรับและสนใจของบุคคลทั่วไป และสอดคล้องตามมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนไม้กวาด ไยมะพร้าว เลขที่ มผช.441/2547 ตามเกณฑ์ของสำนักงานมาตรฐานอุตสาหกรรม ที่สำคัญชุมชนบ้านบางแม่หม้ายได้มีการแจ้ง ข้อมูลทางภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย ประเภท องค์ความรู้ของกลุ่มบุคคลท้องถิ่น สาขา การผลิตผลิตภัณฑ์ จากวัสดุเหลือใช้ ในชื่อ “ไม้กวาดร้อยปีบางแม่หม้าย” ไว้กับกรมทรัพย์สินทางปัญญาที่กบ 38 (กระทรวงอุตสาหกรรม สำนักงานมาตรฐานอุตสาหกรรม, 2557) ซึ่งเป็นไปตามแนวความคิดของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ เรื่องภูมิปัญญาที่พัฒนาสังคมไทย ความสามารถ และทักษะของคนไทยที่เกิดขึ้นจากการสังสรรค์ประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการ เลือกสรร เรียนรู้ ปรับแต่ง และถ่ายทอดสืบทอดกันมา เพื่อใช้แก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทยให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม และเหมาะสมกับยุคสมัย (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2550, หน้า 1-297)

การสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการผลิตไม้กวาดไยมะพร้าวสู่การพัฒนาธุรกิจชุมชน การวิเคราะห์ความได้เปรียบ ของกลุ่มไม้กวาดไยมะพร้าว ซึ่งมีความสามารถในการผลิต (อุปทาน) ไม่เพียงพอต่อความต้องการซื้อ (อุปสงค์) แต่ความได้เปรียบในการแข่งขันของผลิตภัณฑ์ไม้กวาด ไยมะพร้าวของชุมชนบ้านบางแม่หม้ายนั้นมิได้เปรียบจากการที่ผู้ผลิตได้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากการบรรพบุรุษมายาวนานและยังคงมีการสืบทอดภูมิปัญญาอย่างต่อเนื่อง เมื่อเปรียบเทียบกับผู้ผลิตรายอื่น ๆ ตามรายชื่อผู้ที่ได้รับการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน มผช.441/2547 ในช่วงปี 2548-2556 ไม้กวาดไยมะพร้าวมีผู้ผลิตใน 3 จังหวัด จากการเปรียบเทียบความได้เปรียบของกลุ่มผู้ผลิตทั้ง 3 จังหวัด มีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด สอดคล้องกับแนวความคิดธุรกิจชุมชนของ ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2557, หน้า 10 - 242) ที่ต้องมีการศึกษาการผลิตโดยพิจารณาจากอุปสงค์ และอุปทานของสินค้า ภาวะตลาดในปัจจุบัน และความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบของชุมชนในการผลิตสินค้า การมีส่วนร่วมจากผู้ทำการผลิตและผู้ที่เกี่ยวข้อง มาช่วยกันผลิตและบริหารจัดการด้านต่าง ๆ และลูกค้าเป้าหมาย เพราะลักษณะของธุรกิจชุมชน เป็นแนวทางหนึ่งในการยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ดังนั้นการวิเคราะห์หา จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ด้วยเทคนิค SWOT การสืบทอดภูมิปัญญาการผลิตไม้กวาดไยมะพร้าวสู่การพัฒนาธุรกิจชุมชนของบ้านบางแม่หม้ายมีจุดแข็งและโอกาส เพราะผลิตภัณฑ์ไม้กวาดไยมะพร้าวมีความเอกลักษณ์ที่ถ่ายทอดมาจากภูมิปัญญาของชุมชนได้อย่างชัดเจนและมีการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ อีกทั้งยังคงความเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ใช้วัสดุและอุปกรณ์ส่วนใหญ่ที่หาได้ภายในชุมชนและเป็นวัสดุธรรมชาติ ตามแนวทางของผลิตภัณฑ์ชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดธุรกิจชุมชนมีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาคน รวมทั้งต้องเป็นธุรกิจที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม (กาญจนา แก้วเทพ, 2553, หน้า 1-64) และธุรกิจชุมชนเป็นกิจกรรมที่ประกอบการในชุมชนจากการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อสนองความต้องการชุมชนและก่อให้เกิดผลตอบแทนต่อคนในชุมชน จึงสอดคล้องกับทฤษฎีความได้เปรียบด้านทรัพยากร (Resource-Advantage Theory) (Hunt & Morgan, 1996) เนื่องจากเป็นทฤษฎีที่ให้ความสนใจกับการสร้าง

ความได้เปรียบในการแข่งขัน และผลิตภัณฑ์ชุมชนที่สอดคล้องกับการนโยบายภาครัฐที่ส่งเสริมการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่ออนุรักษ์ให้คงอยู่คู่กับสังคมไทย ที่สำคัญผลิตภัณฑ์ไม้กวาดไยมะพร้าวบ้านบางแม่หม้ายได้มีการแจ้งข้อมูลทางภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย ไว้กับกรมทรัพย์สินทางปัญญาเพื่อป้องกันการถูกนำไปใช้เพื่อการค้าภาคธุรกิจขนาดใหญ่หรือผู้ประกอบการในต่างประเทศ

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยในครั้งต่อไป ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับการพัฒนาธุรกิจชุมชนบ้านบางแม่หม้าย ในประเด็นที่เจาะลึกลงไปดังนี้ ด้านการบริหารการตลาดที่เหมาะสมกับธุรกิจชุมชน ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน ด้านการนำนวัตกรรมหรือเทคโนโลยีมาใช้เพิ่มในการผลิตผลิตภัณฑ์ และการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ในสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมการประกอบอาชีพในท้องถิ่น และควรศึกษาวิจัยเพิ่มเติมเรื่องการทำให้ไม้กวาดให้เพียงพอต่อความต้องการ เพื่อให้ธุรกิจสามารถแข่งขันได้และเป็นการเพิ่มศักยภาพชุมชนและอนุรักษ์อย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา แก้วเทพ. (2553). **คุณลักษณะ & วิถีวิทยางานวิจัยเพื่อท้องถิ่น**. กรุงเทพมหานครสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย .(สกว)
- กรมวิชาการ กองวิจัยทางการศึกษา. (2542). **ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน**. กรุงเทพมหานคร : ครูสภาลาดพร้าว
- กระทรวงอุตสาหกรรม สำนักงานมาตรฐานอุตสาหกรรม. (2557). **มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน** ค้นเมื่อ 20 มกราคม 2557 จาก <http://tcps.tisi.go.th/public/StandardList.aspx25>
- ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ. (2557). **ธุรกิจชุมชน : เส้นทางที่เป็นไปได้**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว).
- บุญเรือน สุวรรณคร. (2557, 19, ธันวาคม). กรรมการกลุ่มหัตถกรรมพื้นบ้านไม้กวาดไยมะพร้าว. [บทสัมภาษณ์].
- เบญจมา ยอดดำเนิน-แอ๊ดติคส์และ กาญจนา ตั้งชลทิพย์. (2552). **การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ: การจัดการข้อมูล การตีความและการหาความหมาย**. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ประจวบ อ่อนละมูล. (2557, 9, กันยายน). ประธานกลุ่มหัตถกรรมพื้นบ้านไม้กวาดไยมะพร้าว. [บทสัมภาษณ์].
- วรพจน์ อ่อนละมูล. (2557, 9, กันยายน). กรรมการกลุ่มหัตถกรรมพื้นบ้านไม้กวาดไยมะพร้าว. [บทสัมภาษณ์].
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2550). **ภูมิปัญญาไทยกับการส่งเสริมการเรียนรู้และการสร้างอาชีพ**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมชนสหกรณ์แห่งประเทศไทย
- เสน่ห์ สุวรรณคร. (2557, 19, ธันวาคม). กรรมการกลุ่มหัตถกรรมพื้นบ้านไม้กวาดไยมะพร้าว. [บทสัมภาษณ์].
- Hunt & Morgan. (1996). **The resource-advantage theory of competition: A review**. Retrieved May 24, 2006, from <http://books.google.co.th/books? id=sYiSI4dmHZMC&pg=PA161>